

УДК 024:324.15 (477.7)

Сидоренко Тетяна Валеріївна,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент з наказу кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи Відокремленого
підрозділу «Миколаївська філія КНУКіМ»

ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ПІВДНЯ УКРАЇНИ 90-х років ХХ ст.

Мета роботи. Дослідження порушує питання аналізу та узагальнення досвіду публічних бібліотек Півдня України 90-х рр. ХХ ст. з культурно-дозвіллевої діяльності. **Методологічною основою** дослідження є соціокомунікаційний підхід, загально-теоретичні методи, порівняльний аналіз, що дало змогу дослідити трансформаційні процеси культурно-дозвіллевої діяльності означеного періоду. **Наукова новизна** роботи полягає у здійсненні аналізу культурно-дозвіллевої діяльності, що ґрунтується на принципах комплексності, диференційного підходу та безперервності. **Висновки.** Культурно-дозвіллева діяльність бібліотек, сформована у 90-х рр. ХХ ст., становить цілеспрямований процес створення умов для мотивованого вибору особистістю предметної діяльності; комунікативний процес, що сприяє засвоєнню, виробництву й розповсюдженню духовних та матеріальних цінностей у сфері дозвілля. У культурно-дозвіллевій діяльності 90-х рр. ХХ ст. публічними бібліотеками Півдня України застосовуються методи гри, театралізації, стимулювання, імпровізації, методу рівноправної взаємодії. Культурно-дозвіллева діяльність означеного періоду характеризується використанням традиційних та впровадженням нових форм.

Ключові слова: культурно-просвітницька діяльність, культурно-дозвіллева діяльність, масова робота, публічна бібліотека, форми культурно-дозвіллевої діяльності, Південь України.

Сидоренко Татьяна Валериевна,
кандидат наук по социальным коммуникациям,
доцент по приказу кафедры информационного,
библиотечного и архивного дела Обособленного
подразделения «Николаевский филиал КНУКиИ»

ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВОЇ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ЮГА УКРАЇНИ 90-х років ХХ ст.

Цель работы. Исследование ставит вопрос анализа культурно-досуговой деятельности публичных библиотек Юга Украины 90-х гг. ХХ ст. **Методологической основой** исследования является социокультурный подход, общетеоретические методы, сравнительный анализ, которые позволили исследовать трансформационные процессы культурно-досуговой деятельности данного периода. **Научная новизна** работы заключается в том, что осуществлен анализ культурно-досуговой деятельности, который основывается на принципах комплексности, дифференцированного подхода и непрерывности. **Выводы.** Культурно-досуговая деятельность библиотек, сформированная в 90-х гг. ХХ ст. представляет собой целенаправленный процесс создания условий для мотивированного выбора личностью предметной деятельности; коммуникативный процесс, который содействует усвоению, производству и распространению духовных и материальных ценностей в сфере досуга. В культурно-досуговой деятельности 90-х гг. ХХ ст. публичными библиотеками Юга Украины используются методы игры, театрализации, стимулирования, импровизации, метода равноправного взаимодействия. Культурно-досуговая деятельность публичных библиотек Юга Украины данного периода характеризуется использованием традиционных и внедрением новых форм.

Ключевые слова: культурно-просветительная деятельность, культурно-досуговая деятельность, массовая работа, публичная библиотека, формы культурно-досуговой деятельности, Юг Украины.

Sydorenko Tatiana,

Candidate of Sciences in Social Communications,
Appointed docent of Information,
Library and Archives Sciences Department,
Mykolaiv Department, Kiev National
University of Culture and Arts

TRANSFORMATION OF CULTURAL AND LEISURE ACTIVITIES OF PUBLIC LIBRARIES OF THE SOUTH OF UKRAINE IN THE 90's OF THE 20th CENTURY

Purpose of Article. The research raises questions of analysis and generalization of the experience of public libraries of the South of Ukraine in the 90's of the 20th century in cultural and leisure activities.

Methodology. The methodological basis of the research is the socio-communicative approach, general theoretical methods, comparative analysis, which allowed to investigate the transformational processes of cultural and leisure activities of the specified period. **The scientific novelty** of the work consists in the study of cultural and entertainment events, based on the principles of complexity, differential approach, and continuity. **Conclusions.** Cultural and leisure activities of libraries, formed in the 90's of the 20's century, are a deliberate process of creating conditions for a motivated personality choice of substantive action; a communicative process that promotes the assimilation, production, and distribution of spiritual and material values in the field of leisure. The stimulation, improvisation, the method of equal interaction, as well as game methods, are used by public libraries in the South of Ukraine in cultural and entertainment activities of the 90's of the 20th century. Cultural and leisure activities of the specified period are characterized by the use of traditional forms and the introduction of new ones.

Key words: cultural and educational activities, cultural and leisure activities, mass work, public library, forms of cultural and leisure activities, South of Ukraine.

Актуальність теми дослідження зумовлена суспільною потребою вивчення культурно-дозвіллевої діяльності бібліотек різних регіонів, зокрема публічних бібліотек Півдня України в різні історичні періоди. Культурно-дозвіллева діяльність, що виокремилася з культурно-просвітницької діяльності в 90-х рр. ХХ ст., розглядалася як напрям діяльності публічних бібліотек і складник дозвіллевої діяльності через читання, участь читачів/користувачів у читацьких об'єднаннях, бібліотечних театрах, небібліотечних формах роботи (кіноклубах при бібліотеках, фестивалях, КВК, літературних турнірах тощо). Дозвіллева діяльність виступала підсистемою духовно-культурного життя суспільства, сприяла забезпеченню розповсюдження культурних цінностей, їх засвоєння особистістю у сфері дозвілля. Дослідження культурно-дозвіллевої діяльності публічних бібліотек 90-х рр. ХХ ст.

сприятиме виявленню особливостей, трансформацію її форм під впливом соціальних змін, серед яких здобуття Україною незалежності, національно-демократичне піднесення населення, розвиток національної культури та культури національних меншин, розвиток інформаційних технологій та ін.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження окремих аспектів культурно-дозвіллевої діяльності на фоні культурно-просвітницької діяльності бібліотек за означений період здійснено вітчизняними науковцями Н. Бачинською, Н. Захаровою, Т. Кім, І. Івановою, О. Печеною та зарубіжними О. Домаренко, Л. Жарковою, Г. Олзоєвою, С. Матліною, Ю. Мелентьєвою та ін.

Мета статті – дослідити трансформацію культурно-дозвіллевої діяльності публічних бібліотек Півдня України 90-х років ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Дослідники масової роботи наголошують, що бібліотечна практика кінця 80-х – 90-х років ХХ ст. визначила і нові тенденції, зокрема культурно-дозвіллеве спрямування масової роботи [13]. Під культурно-дозвіллевою діяльністю розглядається діяльність з надання можливостей читачам/користувачам активно проявити себе; це самостійна творчість під час засвоєння культурних цінностей; зацікавлення певними формами проведення культурного дозвілля, наповнення вільного часу змістом, що формує національну свідомість, сприяє розвитку творчих здібностей особистості.

У 90-х рр. ХХ ст. спостерігається інтерес користувачів до культурно-масової, дозвіллевої діяльності бібліотек, використання традиційних форм і методів масової роботи, пошуку нових форм її впровадження, «модернізації методичних прийомів і рішень, зв'язків із зовнішніми установами та організаціями» [4, 31]. Ці роки відрізняються активізацією суспільного життя, його демократизацією, збільшенням у другій половині 1990-х рр. випуску видань, що певним чином вплинуло на зміст і форми масової роботи публічних бібліотек, що були пов'язані з підтримкою національних, культурних традицій, забезпеченням духовних потреб різновікових груп населення, появою більших можливостей в діяльності бібліотек з впровадженням нових інформаційних технологій, соціальною диференціацією суспільства (особливо з проблеми зміни ціннісних орієнтацій суспільства), зміною в діяльності й такого комунікаційного каналу, як засоби масової комунікації. Із пасивних спостерігачів публічні бібліотеки перетворюються на активних організаторів, що обрали позицію відродження і становлення в новій якості, перетворюючись у гнучкий, багатофункціональний механізм, у якому зацікавлено суспільство. Публічні бібліотеки із заполітизованих установ стають дозвіллевими центрами, центрами розвитку інтелектуальних і творчих здібностей читачів, змінюють вікові планки обслуговування населення, впроваджують нові форми роботи.

Масова робота стала більш пов'язаною з широкими уявленнями про культурну діяльність бібліотек, застосуванням нових

інформаційних технологій, формуванням творчих здібностей читачів, підтримкою національних, культурних традицій, забезпеченням духовних потреб населення. Серед форм культурно-дозвіллевої діяльності: діалоги, ігрові, рекламно-інформаційні, зокрема, інтерв'ю-бесіди, зустрічі за «круглим столом», прес-конференції, зустрічі-діалоги, вечори-портрети, бенефіси читачів, прем'єри книг, журналів, калейдоскопи, альманахи, передачі по телебаченню і радіо, зустрічі з актуальною книгою, рольові ігри-обговорення, літературні студії, конкурси, літературні турніри, ток-шоу, конкурси-загадки, КВК, «Поле чудес», «Щасливий випадок», новорічний вертеп, свято-маскарад та ін. Вибір змісту та форм масової роботи бібліотеки визначався її стратегією у провідних соціокультурних ситуаціях [14, 6].

90-ті рр. ХХ ст. характеризувалися значною активізацією соціологічних досліджень, що фрагментарно торкалися і питань масових заходів, ставлення до них читачів. Серед соціологічних досліджень цього періоду слід відзначити такі, як: «Читацькі інтереси та попит на українську художню літературу в бібліотеках республіки» (1989 – 1990 рр.); «Читацькі потреби та стан їх задоволення в ЦБС України» (1991 – 1992 рр.), «Культурні запити і перспективи розвитку духовних потреб молоді України» (1992 р.) та ін. У середині 90-х років ХХ ст. з'являються перші самостійні локальні дослідження публічних (масових) бібліотек. Так, певний досвід вивчення користувача накопичено в Миколаївській ЦБС для дорослих. Тут наприкінці 1980-х рр. уперше в Україні було запроваджено у практику оригінальну методику вивчення читацької аудиторії через її умовне поділення на групи за такими параметрами: стать, вік, освіта, інтенсивність відвідування бібліотеки. У 1990 – 2000 рр. такі дослідження проводилися щорічно. Десятирічний досвід було узагальнено, на його основі виведено закономірності та специфіку формування читацької аудиторії. Результати вивчення використовувалися для активізації роботи з читачами, у процесі якої вивчалися процеси міграції читача з однієї групи за інтенсивністю відвідувань до іншої. На підставі аналізу структури читацької ауди-

торії бібліотеки-філіали проводили вивчення інтересів читачів з метою виявлення можливостей впливу бібліотеки на активність читання [16].

Дослідження читацької аудиторії конкретної бібліотеки і погляд читачів на її діяльність стали у 90-х роках ХХ ст. вельми актуальними. Прикладом роботи з даного напрямку є дослідження Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмиря «Публічна бібліотека на шляху оновлення» (1997 р.), під час якого визначались оптимальні шляхи діяльності бібліотеки на рівні міста, району, села з урахуванням двох основних факторів: хто відвідує бібліотеку і з якою метою. Для цього була виявлена соціально-демографічна структура читацької аудиторії бібліотек різних типів, означені провідні групи користувачів в них, вивчені їхні потреби, а також громадська думка щодо майбутнього бібліотеки [6].

У Централізованій бібліотечній системі для дітей м. Миколаєва була розроблена комплексна програма соціологічних досліджень «Сучасний читач в сучасній бібліотеці», у рамках якої вивчалися питання рівня задоволення попиту на літературу, думки читачів про бібліотеку, її послуги, масову роботу тощо [1, 46]. Питання ставлення читачів до бібліотеки та бібліотекаря вивчалися і в ході дослідження на базі Центральної бібліотеки ЦБС Миколаєва (1991 р.). Результати дослідження «Вивчення складу і використання книжкових фондів мовами національностей, що компактно проживають в Одеській області», проведеного Одеською ОУНБ (1997 р.) використано в роботі бібліотек області з обслуговування читачів, представників національних меншин, зокрема з популяризації літератури мовами національних меншин.

Активізація суспільних потреб в інформації щодо національно-культурного життя сприяла зверненню дослідників до вивчення інформаційних потреб національних меншин південного регіону України [15]. На запитання «Чи задовольняє Вас тематика і зміст заходів, присвячених національним питанням, що проводить бібліотека?» 46,2% читачів дали позитивну відповідь; 24,2% респондентів відповіли «так, деякою мірою», а 11% читачів,

представників національних меншин, масові заходи, що проводять публічні бібліотеки, не задовольняють. Решта респондентів не відповіла на питання. «Серед заходів, які найбільш сподобались читачам різних національних груп населення, були такі: Дні національної літератури, цикли літературних бесід, година цікавого повідомлення, літературні вечори, вікторини, Дні інформації, Поле чудес, Свято рідної мови. Варто відзначити, що не було принципової різниці в перевазі молодих читачів і читачів більш зрілого віку: і тим, й іншим сподобалися як монологічні форми бібліотечних заходів, так і заходи ігрового характеру. Відповіді свідчать, що респонденти пропонують проводити заходи, при свячені історії свого народу, культурі України від Київської Русі до наших часів, національним традиціям та звичаям, історії промислів, літературним датам» [15, 96].

Для більшості публічних бібліотек 1991 р. став переломним у плані впровадження інновацій. Однією з таких інновацій є звернення до маркетингової концепції, нового уявлення про масову роботу як творчий процес, створення нових відділів, діяльність яких пов'язана з впровадженням інноваційних форм популяризації літератури, їх театралізації. Прикладом таких змін є створення відділу реклами книги та видовищних заходів у Центральній бібліотеці для дітей ЦБС м. Миколаєва (1991 р.), усі заходи якого містили елементи театралізації та музичного оформлення. Новий підхід відобразився і на напрямах роботи відділу: забезпечення цілеспрямованої інноваційної діяльності зі здійснення реклами книги та її популяризації за допомогою нетрадиційних наочних засобів – виставок-портретів, виставок-конкурсів, виставок-кросвордів, виставок-вікторин, виставок-ігор, виставок-загадок, виставок-сюрпризів тощо, що спонукають читачів до роздуму, творчості, формують естетичний смак та виступають доповненням видовищних заходів; забезпечення емоційно-комунікативного спілкування читачів усіх вікових категорій за допомогою таких форм, як «книгодебати», «міні-обговорення», діалоги про книги та ін.; організація роботи літературного театру «Браво», театру однієї книги, лялькового театру, активних форм

роботи – літературних конкурсів, вікторин, супер-шоу, «карнавалів» і «балів»; сприяння творчій літературній діяльності шляхом створення дитячого казкового журналу «Чарівна карусель», а також літературних об'єднань та ін. [1, 43]. Давнє розуміння призначення бібліотеки, що частіше зводилося до відбору, зберігання й видачі книг, доповнилося новим уявленням про неї як про центр спілкування, центр культури.

Важливим для вивчення розвитку культурно-просвітницької діяльності та особливостей культурно-дозвілєвої діяльності у 1990-х рр. стала класифікація форм масової роботи за цілями спілкування, розроблена Т. Кім. Автор поділяє форми масової роботи на діалогові (прес-конференція, круглий стіл, вечір-діалог, вечір-портрет), ігрові (рольова гра-обговорення, конкурс, книжкові аукціони, літературні, екологічні ігри), рекламно-інформаційні (бенефіси читачів, прем'єри книг, журналів, калейдоскопи, альманахи та ін.) [4]. Аналіз звітів публічних бібліотек за цей період свідчить, що бібліотеки за роки останнього десятиліття ХХ ст. помітно активізували використання ігрових форм культурно-просвітницької діяльності з читачами дітьми та читачами юнацького віку, здійснювали пошук нових форм роботи [3;10]. Широкого розповсюдження набули комплексні форми популяризації літератури: тижні, місячники, Дні, свята. Цікавими заходами були фольклорні свята «Покровонько, покрій мою головоньку», «Гей на Івана, гей на Купала», «Котить селом Коляда», клуби народознавчої тематики «Світлиця» [12, 7]; заходи до загальноукраїнських свят – Дня соборності України, Дня Незалежності України, Дня української писемності і мови; ігри, дні дитячої книги, літературні подорожі, конкурси дитячих малюнків [11,6]. Публічні бібліотеки постійно вели пошук нових форм наочної популяризації літератури. Уже традиційними для бібліотек стали виставки-кросворди «Творчість І. Котляревського», виставки з декоративним оздобленням, виставка-тест «Познайомся – це ми», виставка-жарт «Повна комора сміху», виставка-автопортрет «10 фактів про бібліотеку М. Л. Кропивницького», виставка-гра

«Ромашка-чомучка» (б/ф №21), виставка одного шедевру (б/ф №12) [11, 6].

Тривав процес створення та роботи читацьких клубів і любительських об'єднань при бібліотеках. Так, тільки в бібліотеках ЦБС для дорослих м. Миколаєва діяли клуб творчої інтелігенції «Козерог»; «Music-центр», молодіжний дискусійний клуб (б/ф №6); «Бесіда», «Чомучка», школа інтелектуального розвитку «Ніка» (б/ф №8); клуб народознавчої тематики «Світлиця» та ін. [12, 7]; клуби «Книголюб» і «Гармонія», школа маркетингу, школа болгарської мови, Тернівський муніципальний центр, студія «Молода муза» (б/ф №6)[11, 7]. Помітно активізувалася робота бібліотек з читацьким активом, який допомагав бібліотекам в організації масових заходів. Налагоджено систему анонсування цікавих масових заходів через місцеві засоби масової інформації, регулярно проводилися прямі ефіри з працівниками та активними читачами бібліотек.

Розмаїтість форм діалогового, ігрового та рекламно-інформаційного спілкування перетворює публічну бібліотеку 1990-х рр. ХХ ст. у центр культурного дозвілля, де масові заходи розглядаються як компоненти культурного середовища бібліотеки. Бібліотеки шукали нові, привабливі, характерні даному часу форми заходів. «Форми старі, але подача матеріалу оригінальна: театралізований огляд творчості письменників, лялькові вистави, літературні калейдоскопи» [1]. Так, активно використовують засідання круглого столу з депутатами міської ради, спільні заходи з Дружеством болгарської культури (свята «Просветители духовного возродження», «Мартеницы», Тиждень болгарської культури) бібліотека-філіал №16 ЦБС для дорослих м. Миколаєва, яка обслуговує і болгарське населення, що компактно проживає в селищі Тернівка [12, 2]; Дні краєзнавства для вчителів шкіл, керівників краєзнавчих гуртків; краєзнавчі читання, цикли заходів до святкування Дня міста (бібліотеки Миколаєва, Херсона, Одеси); ігрові вікторини, калейдоскопи подій, літературні турніри, прес-конференції та ін.

З'ясовано, що бібліотекам в цей період відводиться і координуюча роль, оскільки до

масових заходів залучаються й інші соціальні інститути, установи. Продовжується співробітництво бібліотек із засобами масової інформації: анонси масових заходів, співробітництво з обласним радіомовленням, газетами «Вечерний Николаев», «Родной причал», «Южная правда», «Радянське Прибужжя», «Трибуна рабочего», «Центральный рынок»; обласним телебаченням: ТК «Тоніс», ТК «Николаев», ТК «Телеком 1», ТК «Норма»; журналом «От и до» [12, 3]; з Одеською обласною державною телекомпанією «ОДТ», газетами «Вечерняя Одесса», «Одеський вісник», «Чорноморські новини» [8;9] та Херсонською обласною державною телерадіокомпанією [17].

З розвитком та впровадженням інформаційних технологій основними соціальними функціями бібліотек стають інформаційна та освітня, особливої актуальності набуває виховна, а наприкінці 90-х років ХХ ст. нового звучання набуває дозвіллева, організація якої ґрунтується на принципах комплексності, об'єднуючи в дозвіллевій діяльності естетичне, моральне, трудове та ін. види виховання; диференційного підходу до читачів/користувачів; принципі безперервності, різноманітності дозвіллевої діяльності.

Впровадження у бібліотечну діяльність отримали такі функції культурно-дозвіллевої діяльності: розвиваюча – забезпечує саморозвиток людини; інформаційно-просвітницька – полягає у створенні системи знань та отриманні інформації відповідно до потреб особистості; культуротворча – спрямована на реалізацію різних здібностей людини; рекреативно-оздоровча – забезпечує психологічну розрядку та відпочинок; гедоністична – полягає у використанні привабливих форм культурно-дозвіллевої діяльності бібліотеки [2;5].

Пошук нових шляхів і способів залучення у творчу діяльність стає одним із пріоритетів розвитку публічних бібліотек, який сприяв тому, що вже у другій половині 90-х рр. ХХ ст. використовувалися інтерактивні форми: літературні карнавали, літературні брейн-ринги, літературні посиденьки, літературні аукціони, уроки-телемости, літературно-історичні композиції, вечори любовної лірики, літературні ігри, театралізовані екскурси, театралізовані гуртки, літературні марафони тощо. Такі захо-

ди мали більш розважальний характер, а їхнє активне використання та вдосконалення у проведенні дало підставу називати бібліотечну масову роботу «культурно-дозвіллевою діяльністю» [13].

Інтерес до читання, популяризація творчості письменників підвищували видовищні форми роботи, серед яких – театралізація. Основна мета створених театрів книг в бібліотеках – організація культурно-дозвіллевих театралізованих заходів, що формують позитивне ставлення до читання та сприяють полікультурному вихованню населення. Найперші театри книги створювалися в бібліотеках для дітей: ляльковий театр книги «Буратіно»; літературний театр «Сюрприз» (Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. Лягіна) [7]; театр «Ювентус» (ЦБ ЦБС для дорослих м. Миколаєва; театр книги «Стріла» (б/ф №16) [11]; театр «Браво» Центральної бібліотеки для дітей ім. Ш. Кобера та В. Хоменко м. Миколаєва [1]; театральна студія «Чеширський кіт» Херсонської обласної бібліотеки для дітей ім. Дніпрової Чайки та ін.

Отже, в культурно-дозвіллевій діяльності 90-х рр. ХХ ст. публічними бібліотеками застосовуються методи гри, театралізації, стимулювання, імпровізації, методу рівноправної взаємодії. Культурно-дозвіллеві заходи, особливо активних форм, дали змогу визначити роль масової роботи як провідної у цьому напрямку [4, 32].

Висновки. Проведене дослідження довело, що культурно-просвітницька діяльність бібліотек Півдня України у 90-ті рр. ХХ ст. пройшла певний шлях розвитку від виконання завдань широкого політичного просвітництва, культурно-просвітницької діяльності до культурно-дозвіллевої діяльності, використовуючи при цьому різні форми – від традиційної книжкової виставки, усних журналів до діалогових, активних форм популяризації літератури, упровадження небібліотечних форм роботи, поступового використання інформаційних технологій. Публічна бібліотека стає місцем проведення вільного часу читачів, що має попит як багатопрофільний центр дозвілля [18]. Отже, взаємодія нових і старих, але ефективних методик організації роботи публічних бібліотек Півдня України у 90-х рр.

XX ст., використання в їхній діяльності нових форм організації дозвілля та інкультурації людини дають підстави відзначити, що вони міцно займали своє місце серед різних соціальних інститутів – постачальників послуг дозвіллевого характеру.

Список використаних джерел

1. Гречко Г. С. Детские библиотеки в поисках новых путей / Г. С. Гречко, Н. В. Семилет // Библиотекосведение. – 1997. – №3. – С. 41–54.
2. Жаркова Л. С. Методика организации работы библиотеки в сфере социально-культурной деятельности : науч.-практ. пособие / Л. С. Жаркова. – Москва : Литера, 2009. – 111 с.
3. Звіт Одеської Централізованої бібліотеки для дітей за 1998 рік. – Одеса, 1999. – 72 с.
4. Ким Т. Х. Традиции и обновление массовой работы / Т. Х. Ким // Мир библиотек сегодня : науч.-инф. сб. – Москва, 1997. – Вып.1. – С. 29–43.
5. Киселева Т. Г. Социально-культурная деятельность: учебник / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников. – Москва : МГУКИ, 2004. – 539 с.
6. Миколаївська державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова. 130 років (1881-2011) : путівник / ред. кол.: Н. Ф. Богза (гол. ред.), Т. С. Астапенко, Л. М. Трегуб, Н. В. Моїсєєва, Л. М. Голубенко; пер. на англ. Н. А. Тищенко. – Миколаїв : Шамрай, 2011. – 54 с.
7. Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. Лягіна [Електронний ресурс] [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу : <http://laginlib.org.ua/>. – Назва з екрана.
8. Одеська національна наукова бібліотека ім. М. Горького [Електронний ресурс] [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://odnb.odessa.ua/>. – Назва з екрана.
9. Одеська Центральна бібліотека ім. І. Франка [Електронний ресурс] [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://biblioteka-franka.edu.kh.ua/uk/>. – Назва з екрана.
10. Основні показники роботи ЦБС для дорослих м. Миколаєва за 1998 р. – Миколаїв, 1999. – [23 с].
11. Основні показники роботи ЦБС для дорослих м. Миколаєва за 1999 р. – Миколаїв, 2000. – [23 с].
12. Основні показники роботи ЦБС для дорослих м. Миколаєва за 2000 р. – Миколаїв, 2001. – 32с.
13. Печена А. В. До становлення масової роботи вітчизняних бібліотек: суспільно-історичний аспект / А. В. Печена // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. – Харків : ХДАК, 2011. – Вип. 34. – С.156–163.
14. Публічні бібліотеки України в контексті соціокультурного простору регіону: аналітична записка за підсумками соціологічного дослідження 2007 року. – Київ, 2007. – 17 с.
15. Сидоренко, А. І. Формування документного потоку для публічних бібліотек мовами національних меншин: етнорегіональний аспект : дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / А. І. Сидоренко; Київський національний університет культури і мистецтв. – Київ, 2002. – 285 с.
16. Твердая Т. В. Место Центральной библиотеки для взрослых им. М. Л. Кропивницкого г. Николаева в жизни городской общины (к 100-летию библиотеки) / Т. В. Твердая // Бібліотеки та асоціації в світі, що змінюється: нові технології та нові форми співробітництва : матер. конф. – Судак, 2000. – Т.2. – С. 251–253.
17. Херсонська центральна бібліотека ім. Л. Українки [Електронний ресурс] [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу : <http://cls.ks.ua/>. – Назва з екрана.
18. Шульга О. Посилення культурно-просвітницької та виховної функції бібліотек / О. Шульга // Вища освіта України. – 2008. – №1. – С. 64–71.

References

1. Grechko, G.C. & Semillet, N.V. (1997). Children's libraries in search of new ways. *Bibliotekovedenie*, 3. 41-54 [in Russian].
2. Zharkova, L. S. (2009). Methodology of organization of work of the library in the sphere of social and cultural activity. *Scientific practical. allowance. Moscow* [in Russian].

3. Report of the Odessa Centralized Library for Children in 1998. (1999). Odessa [in Ukrainian].
4. Kim, T. H. (1997). Traditions and renewal of mass work. Mir bibliotek segodnya. Nauch.-inf. sb. Vyp.1. Moscow [in Russian].
5. Kiseleva, T.G. & Krasilnikov U.D. (2004). Socio-cultural activity: a textbook. Moscow: MGUKI[in Russian].
6. Bogza, N. F. (Ed.). (2011). Mykolaiv State Regional Universal Scientific Library O. Hmyryov 130 years (1881-2011): guide. Mykolaiv: Shamray [in Ukrainian].
7. Mykolaiv Regional Library for Children named after. V. Lyagin [Website]. Retrieved from <http://labinlib.org.ua/> [in Ukrainian].
8. Odessa National Scientific Library named after. M. Gorky [Website]. Retrieved from <http://odnb.odessa.ua/> [in Ukrainian].
9. Odessa Central Library them. I. Frank [Website]. Retrieved from <http://biblioteka-franka.edu.kh.ua/uk/> [in Ukrainian].
10. Basic performance of the Central Library for adults in the city of Mykolaiv for 1998 (1999). Mykolaiv [in Ukrainian].
11. Basic performance of the Central Library for adults in the city of Mykolaiv for 1999 (2000). Mykolaiv [in Ukrainian].
12. Basic performance of the Central Library for adults in the city of Mykolaiv for 2000 (2001). Mykolaiv [in Ukrainian].
13. Pechena, A. V. (2011). Prior to the mass work of domestic libraries: the socio-historical aspect. Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury :zb. nauk. pr. Vyp. 3. Kharkiv :KhDAK. [in Ukrainian].
14. Public libraries of Ukraine in the context of the socio-cultural space of the region: an analytical note on the results of the sociological survey of 2007 (2007). Kyiv [in Ukrainian].
15. Sydorenko, A. I. (2002). Formation of the document flow for public libraries in the languages of national minorities: ethno-regional aspect. Candidat's tesis. Kyiv:Kyivsky i natsionalnyi universytet kultury i mystetstv [in Ukrainian].
16. Tverdaya, T. V. (2000). Place of the Central Library for Adults. ML Kropivnitskogo city of Nikolaev in the life of the city community (on the 100th anniversary of the library).Libraries and Associations in a Changing World: new technologies and new forms of collaboration: mater. conf.Vol. 2. Sudak [in Ukrainian].
17. Kherson Central Library. L. Ukrainka [Website]. Retrieved from <http://cls.ks.ua/>[in Ukrainian].
18. Shulha, O.(2008). Strengthening the educational, cultural and educational functions of libraries. Vyshchaosvita Ukrainy. 1. 64-71 [in Ukrainian].